

Napor pri otroku

Datum: 19.03.2011

Napor je nekaj zelo protislovnega v človekovem življenju. Vsem nam je jasno, da je za vse potreben napor. »Brez muje se še čevelj ne obuje« pravi lep slovenski pregovor, ki pove vse! Po drugi strani pa vsi (no, morda ne ravno vsi, morda bi lahko odšteli kake hude deloholike!) težimo k temu, da bi si zmanjšali, olajšali napor. In – kar je spet svojevrstno protislovje, prav to prizadevanje za zmanjšanje napora bi lahko prištevali med najpomembnejše gonilne sile človekovega razvoja, napredka. Saj vendar velik del tega napredka pomenijo prav pridobitve, ki služijo prizadevanjem za zmanjšanje napora – prizadevanjem za to, da bi s čim manjšim človeškim naporom dosegli čim večji učinek! Koliko napora vlaga človek – ali kar človeštvo – v to, da bi si zmanjšali ta napor!

Naporu se človek pravzaprav ne more izogniti. Kadarkoli se v človeku pojavi neka želja, potreba, ki doseže tako stopnjo svoje jakosti, da človek usmeri svojo dejavnost proti cilju – zadovoljitvi svoje želje ali potrebe, se pojavi napor. Pa ne to: tudi če se človek zaustavlja, zadrži dejavnost, torej »ne naredi nič« - mu to povzroča napor saj celo v fiziki poznamo statično in dinamično delo...

Toda napor ima še neko posebno vlogo v človekovem življenju, o kateri premalo razmišljamo. Napor je vir zadovoljstva! Vsi vemo za zadovoljstvo, ki ga doživimo, ko dosežemo zastavljeni cilj, ko izpolnimo svojo željo, potrebo. To je pomembno zadovoljstvo, ki je vir motivacije za delo. Pri naporu pa deluje tudi še nek drug, bolj fiziološki napor. Pri naporu so mišice obremenjene, kar povzroča bolečino. Ob bolečini pa se sproži proces izločanja nekih hormonov, ki to bolečino blažijo, ki pomagajo premagovati bolečino – a ne povzročajo le lega, povzročajo tudi občutek ugodja, zadovoljstva. Pravzaprav, saj tudi ta občutek ljudje poznamo: občutek ugodja ob zelo veliki utrujenosti, ko bi pričakovali pravzaprav občutke neugodja!

Torej je napor nekaj pomembnega v človekovem življenju, in postavlja še vprašanje, kakšno vlogo ima napor v vzgoji, oziroma, kakšne vzgojne naloge imajo starši in vzgojitelji v zvezi z naporom. Če je napor nekaj tako zelo pomembnega, potem sledi tudi logičen zaključek, da je potrebno otroke vzgajati za napor!

Vzgoja za napor pa nikakor ne pomeni, da je potrebno otroke priganjati k delu, terorizirati, izkoriščati! Konvencija o otrokovih pravicah, ki prepoveduje izkoriščanje otrok za pridobitno delo je še kako na mestu, še kako potrebna in smiselna, saj se to izkoriščanje marsikje v svetu tudi še dandanašnji dogaja! Konvencija o otrokovih pravicah torej v ničemer ne pomeni »ovire« za vzgojo za napor, kot včasih slišim tudi sam, od staršev ali od učiteljev. Otroka nikakor ni treba »priganjati«, saj je neka usmeritev v napor otroku že zapisana v genih. Pomislimo samo, kako se že dojenček začne naprezati, da bi dosegel neko igračko, ki si jo zaželi – ne da bi ga k temu silili. Pomislimo, kako začne kar sam kobacati po stanovanju, kar je zanj naporno, pomislimo, kako začne tekati za mamo, jo posnemati in delati vse, kar dela ona – ne da bi ga kdo k temu priganjal!

Potrebno je le to nagnjenost k naporu spodbujati, usmerjati: otroku omogočati napor, nuditi možnosti, da udejanja svojo težnjo po naporu – in skrbeti, da s svojim naporom dosega cilje, doživlja zadovoljstvo tako ob naporu samem, kot tudi ob dosegu cilja. Nikakor ni odveč, če starši poskrbimo, da se to zadovoljstvo ob doseganju cilja še okrepi s pohvalo, izraženim veseljem, nagrado, ki mu jo nudimo starši!

Toda, vzgoja za napor ima še dodatno poslanstvo! Če sledimo otrokovi »težnji za naporom, opazamo, da otrok neselektivno usmerja svoj napor v različne dejavnosti: tako v dejavnosti, dejanja, ki so zanj koristna in za okolje sprejemljiva, kot tudi v dejanja, ki so zanj škodljiva in za okolje nesprejemljiva. Otrok nima vrojenega občutka za razlikovanje med »koristnim« in »škodljivim« naporom. Nekritično prakticira oba napora – pač sledi svojim vzgibom, potrebam, željam... ki niso vselej koristne in sprejemljive, niti za posameznika, niti za okolje. Naj nekoliko karikirano to ilustriram s primerom! Otrok opazi lepo svetilko na omari, in si jo zaželi za igračko, da bi jo dobil, pa je pripravljen vložiti precejšen napor v plezanje na omaro... Ta napor je škodljiv: za otroka samega (ker se lahko poškoduje, že ob plezanju, in kasneje pri igri z nevarno svetilko), škodljiv je pa tudi za okolje, saj pri tem otrok naredi škodo! Vzgojna naloga staršev je, da otroka počasi učijo te selektivnosti, učijo razlikovanja med koristnim in škodljivim naporom ter izogibanja, opuščanja škodljivega napora.

Poglejmo, kako ta dva vzgojna cilja dosejata oba najbolj znana vzgojna modela – toga avtoritarna vzgoja in permisivna vzgoja z razvajanjem!

V togi avtoritarni vzgoji starši otroka priganjajo h koristnemu naporu, cilje, ki naj jih dosega, mu postavljajo oni, škodljiv napor ostro kaznujejo. S tem dosežejo, da se otrok iz strahu pred kaznijo res izogiba škodljivemu naporu, in dela. Toda: ker ne dela za uresničevanje lastnih ciljev, ob tem ne doživlja zadovoljstva, dela z odporom, pod zunanjo prisilo, za uresničevanje tujih ciljev!

V permisivni vzgoji z razvajanjem se starši zelo trudijo, da otroka »obvarujejo« pred naporom – praviloma pred koristnim naporom. Otrok tako izgubi povezano med naporom in zadovoljstvom, doživlja vse manj zadovoljstva, postaja vse bolj »kronično nezadovoljen«, depresiven, obenem pa zahteven do okolja, saj pričakuje, da mu bo to zadovoljstvo nudilo okolje! Na drugi strani pa so starši pretirano popustljivi, tolerantni, ko gre za otrokov škodljiv napor – za vedenje, ki ga prepoznavamo kot nadležno, moteče, morda celo uničevalno in nasilno. Otrok se tako nauči, da je takšen napor dopusten, sprejemljiv. In ker mu tudi tak napor prinaša vsaj malo ugodja – se vse bolj usmerja k takšnemu, nesprejemljivemu, škodljivemu, uničevalnemu naporu!

Bogdan Žorž